

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

УДК 351

Л. В. Брич

аспірант кафедри педагогіки та соціального управління
Національного університету «Львівська політехніка»

ПРОБЛЕМА ПРЕКАРІАТУ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ (ІЗ ВРАХУВАННЯМ ВРОДЖЕНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ГРОМАДЯНИНА)

У статті розкрито суть проблеми прекаріату в системі державного управління. Охарактеризовано вроджені риси громадянина, які важливо знати та враховувати в системі державної служби. Проаналізовано проблему прекаріату в Україні із врахуванням вроджених факторів особистості. Описано висновки щодо доцільності врахування прекаріату в системі державного управління.

Ключові слова: державне управління, прекаріат, вроджені характеристики особистості, поведінка людини, система управління.

Постановка проблеми. Проблема прекаріату у системі державного управління є досить гострою. Прекаріат – це такий прошарок населення, який не платить податків, не має гарантії зайнятості, або люди, які працюють нелегально, «в тіні». У старості в таких громадян не буде пенсії, медичного страхування, соціальної допомоги тощо, а це може призвести до відсутності цивільних, економічних та інших прав. Оскільки прекаріат є глобальною проблемою суспільства, то потрібно дивитися на цю проблему через призму вроджених факторів особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стовпами-мислителями цього феномену були: П'єр Бурд'є (запропонував поняття прекаріату як нестабільного та незахищеного суспільного прошарку; Bourdieu, 1998), Мішель Фуко, Юрген Хабермас, а також Майкл Хардт і Тоні Негрі (відома праця останніх «Імперія» стала продовженням і розвитком ідей Ханни Аренд; Arendt, 1958).

Відголоски заворушень 1968 року надали основу для рефлексії прекаріату так званих «аутсайдерів» з боку представників франкфуртської школи, зокрема, Герберта Маркузе у праці «Одновимірний людина» (Marcuse, 1964).

Сучасну теоретичну конструкцію прекаріату наводить Гай Стендінг у праці «Прекаріат,

новий небезпечний клас» [2]. Автор не тільки надає аналіз прекаріату, його соціальної структури, а й показує причини зростання такого; вказує на зовнішні політичні фактори його утворення і намагається сформулювати позитивну програму депрекарізації внаслідок ініціації певних суспільно-громадянських перетворень. Близький до ідей і проблемних тем Гая Стендінга вчений Вернер Бонефілд, який із радикальних соціальних позицій досліджує сучасну форму суспільних відносин, пропонує застосовувати методологію критики теорії політекономії, розвинуту Карлом Марксом. Проблемами глобального інституту праці, окремих соціальних груп і їхніми правами в умовах глобалізації займається Едвард Вебстер, професор Інституту суспільства, праці та розвитку (SWOP) Університету Вітватерсранда (Йоганнесбург), директор інституту імені Кріса Хані. У Німеччині теоретичним осмисленням проблем прекарізації займається професор Єнського університету Клаус Деррі (Klaus Doerre).

Мета статті: пошук можливостей подальшого покращення діяльності державних структур та вирішення проблеми прекаріату шляхом більш повного використання знань про вроджені якості в системі державного управління.

Завдання дослідження: коротко проаналізувати відомі теоретико-експериментальні роботи у цьому напрямку, акцентувати увагу на можливостях врахування вроджених детермінант поведінки, провести дослідження та згідно з його результатами запропонувати нові способи вирішення проблеми прекаріату в державній службі.

Виклад основного матеріалу. Прекаріат можна обмежити трьома особливостями. По-перше, у громадян немає гарантій зайнятості та робочого місця – тобто виробничих відносин. По-друге, прекаріям в основному доводиться покладатися тільки на пряму грошову винагороду за працю. Вони не можуть розраховувати на пенсійне страхування, допомогу по безробіттю тощо. По-третє, у прекаріату особливі відносини з державою: прекарії не мають цивільних, соціальних, політичних, культурних та економічних прав, які є в інших громадян.

Слід зазначити, що сучасному етапу соціально-трудова відносин притаманне поширення такого явища, як прекарізація трудових відносин. На думку А.М. Колота, у загальному трактуванні прекаріат – це суспільний прошарок, який перебуває у скрутній, нестабільній соціальній ситуації, а прекарії – це працівники у нестабільних трудових відносинах, на яких поширюються нестандартні форми зайнятості; усі, хто перебиваються від приробітку до приробітку, від однієї соціальної допомоги до іншої [11, с. 9]. Вчений вважає, що довгостроковим і глибинним джерелом прекарізації є симбіоз двох чинників, які діють у просторі і в часі: попит на нетипову зайнятість поєднується з одночасною трансформацією пропозиції праці.

Взявши до уваги дослідження, відображене у Щорічній доповіді Президенту України, Верховній Раді України про становище молоді в Україні «Стратегічні пріоритети молодіжної політики: освіта, зайнятість, житло» (за підсумками 2013 року), бачимо, що українська молодь є досить поміркованою у своїх життєвих прагненнях та орієнтованою на родинні цінності. 57,9% української молоді не ставить амбітних цілей, а орієнтується переважно на забезпечення власного та сімейного комфорту без докладання надмірних зусиль, а 32,3% молодих людей декларують активну позицію щодо подальшого працевлаштування і мають намір у майбутньому зробити професійну кар'єру та «заробити багато грошей». Так само малюють амбітні життєві перспективи 44,6% представників молоді віком 15–19 років.

З віком оцінка молоддю власних перспектив стає більш поміркованою і прагматичною. Так,

серед представників вікової групи 25–29 років частка тих, хто мріє зробити професійну кар'єру та заробити багато грошей, удвічі менша (20,2%), ніж у віковій групі 15–19 років.

І, навпаки, лише 43,6% молоді віком 15–19 років вважає за необхідне забезпечити для себе і своєї родини гідне та комфортне життя без зайвого напруження, тоді як у віковій групі 25–29 років частка молодих людей, налаштованих подібним чином, зростає до 72,1%.

Результати досліджень насамперед стосуються проблем працевлаштування спеціалістів із врахуванням досягнень психофізіології. Тобто, на одне з перших місць вийшла психофізіологія працездатності та безпечної діяльності – це напрямок у психофізіології праці, який розглядає психофізіологічні функції організму людини, котра працює у специфічних умовах, і розробляє практичні заходи підвищення ефективності роботи та безпеки працівників [2].

Та все ж нас цікавить врахування вроджених якостей людини як детермінант її поведінки у проблемі прекаріату. Вроджених якостей особистостей є багато, але зосередимось насамперед на інстинктивному потенціалі, здатності до професійної діяльності, енергетичному потенціалі, а також на соціальних установках у мотиваційно-потребовій сфері.

Упродовж 2014–2016 рр. нами проведено дослідження в Національному університеті «Львівська політехніка» та Львівському національному університеті імені Івана Франка з використанням методик В.І. Гарбузова (для аналізу інстинктів) [8], Дж. Голланда (для аналізу схильностей до різних типів діяльності), авторської методики «Покликання», методики О.Ф. Потьомкіної (для діагностики соціально-психологічних настанов особистості у мотиваційно-потребовій сфері) [9]. Було досліджено понад 700 респондентів, серед яких студенти, аспіранти і викладачі.

Обробка даних здійснювалася за допомогою методів математичного і статистичного аналізу із застосуванням комп'ютерного пакету SPSS (версія 20.0).

1. Змінна «Дослідницький інстинкт» корелює зі змінною «Лібертофільний інстинкт», що є помірним зв'язком ($r=0,288^{**}$) на рівні високої статистичної значущості ($p \leq 0,01$). Отже, що дужче у людини розвинений дослідницький інстинкт, тим сильніше вона прагнутиме до самостійності, ризику, буде впертою, схильною до протесту проти будь-якого обмеження свободи.

2. Змінна «Лібертофільний інстинкт» корелює зі змінною «Альтруїстичний інстинкт», що є помірним зв'язком ($r=0,438^{**}$) на рівні високої статистичної значущості ($p \leq 0,01$). Отже, якщо людина є альтруїстом, дбає про інтереси інших та про інтереси справи, забуваючи про себе, то є висока ймовірність того, що вона дужче прагнучиме до самостійності, ризику, буде схильною до протесту проти будь-якого обмеження свободи.

3. Змінна «Дигнітофільний інстинкт» корелює зі змінною «Домінантний інстинкт», що є помірним зв'язком ($r=0,430^{**}$) на рівні високої статистичної значущості ($p \leq 0,01$). Отже, що дужче в людини розвинений дигнітофільний інстинкт, то більше їй властива готовність поступитися благополуччям і соціальним статусом в ім'я власної гідності, вона більше орієнтується на успіх, схильна до кар'єризму, має високі лідерські та організаторські задатки.

4. Змінна «Інтелектуальний тип діяльності» корелює зі змінною «Соціальний тип діяльності», що є помірним, зворотнім зв'язком ($r=-0,428^{**}$) на рівні високої статистичної значущості ($p \leq 0,01$). Отже, що дужче у людини розвинений інтелектуальний тип діяльності, тим більша ймовірність вибору наукової і дослідницької роботи. Таким людям потрібна свобода для творчості, у них нижче розвинений соціальний тип діяльності, характерний добрий мовний розвиток, жвава міміка, інтерес до людей, готовність прийти на допомогу. І навпаки. Цей кореляційний зв'язок пояснюється так: людей з інтелектуальним типом діяльності робота здатна захопити настільки, що зникає межа між робочим часом і дозвіллям. Світ ідей для них може бути важливішим, ніж спілкування із людьми. Ті, хто належать до цього соціального типу, віддають перевагу професійній діяльності, концентрують свою увагу на одному типі діяльності.

5. Змінна «Соціальна установка альтруїзм» корелює зі змінною «Альтруїстичний інстинкт», що є помірним зв'язком ($r=0,428^{**}$) на рівні високої статистичної значущості ($p \leq 0,01$). Отже, що дужче в людини розвинена соціальна установка альтруїст, тим вищий рівень інстинкту альтруїзм.

6. Змінна «Соціальна установка гроші» корелює зі змінною «Інтелектуальний тип діяльності», що є помірним зв'язком ($r=0,324^{**}$) на рівні високої статистичної значущості ($p \leq 0,01$). Отже, що дужче в людини розвинений інтелектуальний тип діяльності, тим більша ймовірність вибору наукової і дослідницької роботи. Таким людям потрібна свобода для творчості, помітніше виявляється соціальна установка на гроші.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Згідно з результатами проведених досліджень можна зробити висновки, що знання про рівні вроджених чинників особистості (зокрема, інстинктів і схильності до різних типів трудової діяльності, а також дослідження соціально-потребової сфери) для працівників системи державного управління є досить важливими, оскільки з використанням такої інформації державний службовець зможе покращити ефективність своєї діяльності, а також зменшити рівень прекаріату в Україні.

Список використаної літератури:

1. Блінов О.А. Формування емоційної стійкості у військовослужбовців аеромобільних військ під час повітряно-десантної підготовки : дис. ... канд. психол. наук / О.А. Блінов. – К., 1999.
2. Корольчук М.С. Психофізіологія діяльності : [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / М.С. Корольчук. – 3-тє вид., випр. та допов. – К. : Ельга, 2011. – 400 с.
3. Корольчук М.С. Актуальні проблеми психофізіології військової діяльності / М.С. Корольчук. – К. : МОУ, 1996.
4. Либєрман Я.Л. К вопросу о психологической подготовке человека к восприятию терактов и техногенных катастроф / Я.Л. Либєрман // Безопасность жизнедеятельности. – 2006. – № 10. – С. 56–58.
5. Осьодло В.І. Психодіагностика та корекція функціональних станів операторів в умовах професійної діяльності : дис. ... канд. психол. наук / В.І. Осьодло ; КНУ ім. Т. Шевченка. – К., 2001.
6. Ткачук Р.Л. Характеристика професійно важливих якостей особистості при діяльності в особливих умовах / Р.Л. Ткачук, Н.Ю. Цалик // IV Всеукраїнська науково-практична конференція «Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів і військових формувань України». – Хмельницький : НА ДПСУ, 2011. – С. 343–344.
7. Ягупов В.В. Соціальна та військова психологія : [навч. посіб.] / В.В. Ягупов. – К., 2000.
8. 7 первостепенных инстинктов по В.И. Гарбузову [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://socioforum.su/viewtopic.php?f=29&t=20811>.
9. Методика діагностики соціально-психологічних установок особи у мотиваційно-потребовій сфері О.Ф. Потьомкіної [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://psycabi.net/testy/254-test-chno-vazhno-v-zhizni-metodika-diaagnostiki-sotsialno-psikhologicheskikh-ustanovok-lichnosti-v-motivatsionno-potrebnoj-sfere-o-f-potemkinij>.

Брич Л. В. Проблема прекариата в системе государственного управления (с учетом врожденных характеристик гражданина)

В статье раскрыта суть проблемы прекариата в системе государственного управления. Охарактеризованы врожденные черты гражданина, которые важно знать и учитывать в системе государственной службы. Проанализирована проблема прекариата в Украине с учетом врожденных факторов личности. Описаны выводы относительно целесообразности учета прекариата в системе государственного управления.

Ключевые слова: государственное управление, прекариат, врожденные характеристики личности, поведение человека, система управления.

Brych L. V. Prekariat problem in public administration (including congenital characteristics of citizen)

The article deals with the prekariat problem in public administration. Characterized citizen congenital characteristics that are important to know and respect in the public service. Analyzed the problem of prekariat in Ukraine taking into account the innate personality factors. Described the findings on the appropriateness of accounting prekariat in public administration.

Key words: governance, prekariat, innate personality characteristics, human behavior, management system.